

*Рубцова В. В.,
доцент кафедри міжкультурної комунікації та іноземної мови
Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут»*

*Саліонович Л. М.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри міжкультурної комунікації та іноземної мови
Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут»*

АКТУАЛЬНІСТЬ НАВЧАННЯ АНГЛОМОВНОМУ НАУКОВОМУ НАРАТИВУ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ МОВНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ У МОЛОДИХ УЧЕНИХ

Анотація. У статті проаналізовано місце та роль наукового нарративу в наукових комунікаціях сучасного суспільства. Науковий нарратив розглянуто як ефективний засіб взаємодії науки та суспільства. Виокремлено суспільно значущі функції наукового нарративу. Обґрунтовано доцільність навчання науковому нарративу в системі вищої освіти на етапі післядипломного навчання.

Ключові слова: науковий нарратив, наукова комунікація, дискурс, суспільство, освіта.

Постановка проблеми. Аналіз української наукової літератури, присвяченої науковому нарративу, показує, що прикладним аспектам його застосування, а саме його використання в навчанні аспірантів, молодих учених (зокрема, тих, хто займається науковими дослідженнями в галузі фундаментальних наук), а також технікам створення наукових нарративів, що охоплює навчання структурі наукового нарративу, отримання знань щодо характерної лексики, релевантних граматичних структур, стильового розмаїття, ролі метафоричності мови в ефективних комунікаціях, емоційного забарвлення оповіді, модальності як засобу персоналізації інформації, хеджингу як способу пом'якшити гострі моменти та інше, тобто всього спектру лінгвістичних умінь і навичок, оволодіння якими дасть змогу вченому в подальшій діяльності успішно здійснювати наукові комунікації із суспільством, приділяється недостатня увага.

У підсумку можна констатувати відсутність / недостатню кількість академічних курсів із навчання основам наукового нарративу в українських вишах на етапі просунутого навчання фундаментальних наук (магістратура, аспірантура), відсутність / недостатню кількість підручників, методичних розробок, що пропонують систематичне вивчення структур, лінгвістичних засобів та іншого наукового нарративу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Огляд наукової літератури показує, що в контексті західної наукової традиції проводиться ретельне дослідження феномена наукового нарративу, а також існують подальші розробки в прикладній галузі на ґрунті існуючих досягнень.

У публікаціях зарубіжних учених висвітлено теоретичні основи формування нарративних жанрів, зокрема нарративного методу пояснень у науці [1, с. 536]; визначаються функції й типи нарративного пояснення та властиві їм характеристики [1, с. 550], а також різноманітні риси нарративів формату «сторітелінг», описано підходи до їх аналізу [2, с. 2], проаналізова-

но основні форми наукового тексту [3, с. 4]. У наукових студіях систематизовано переваги використання нарративу, порівняно з іншими типами наукового тексту. Наприклад, дослідники стверджують, що нарратив має привілейований статус серед різних типів дискурсу, а механізми розуміння під час використання наукових нарративів є набагато більш природними, ніж ті, що задіяні в рамках інших жанрів дискурсу (наприклад, аргументація, пояснювальний текст і логічні міркування). Широко дискутується поняття рівнів репрезентації дискурсу, які безпосередньо задіяні в реципієнта у процесі розуміння, причому розуміння стає результативним, коли дотримується синхронність між різними рівнями репрезентації [4, с. 2–38].

Велику увагу дослідники приділяють педагогічній функції наукового нарративу. Вчені розглядають аргументи на користь того, що існують значна цінність і певні переваги в поданні обсягу педагогічних знань у вигляді низки нарративних пояснень, розглядають різні нарративні практики, які застосовуються в аудиторії, доводять їхню ефективність [3, с. 14]. У рамках фундаментальної освіти пропонують активно використовувати нарративні форми як потужний інструмент, що має високий потенціал переконання [5], наголошують на ролі нарративної наукової прози у фундаментальній освіті, дискутують щодо доцільності віднесення нарративних пояснень у навчальні плани [1, с. 558].

Освітній потенціал нарративу привернув увагу до різних галузей досліджень, що проводяться у сфері освіти з метою створення ефективних навчальних середовищ. Середовища такого роду, створені незалежно в різних галузях, зокрема в рамках досліджень зі штучного інтелекту, мультимедіа та навчального дизайну, отримали назву NLE Narrative Learning Environment (середовище нарративного навчання) [6, с. 6].

Частотність появи нарративів, оповідань формату «сторітелінг» у науці має тенденцію збільшуватися, особливо це стосується надзвичайно важливих для людства галузей знання, таких як енергетична безпека та зміни клімату, що свідчить про нарративний поворот у сучасному науковому дискурсі, що виникла на противагу домінуванню технічних та економічних репрезентацій [2, с. 1].

Аналізуючи місце наукового нарративу в сучасному світі, дослідники фокусують увагу на функціонуванні наукового дискурсу у взаємодії з певною аудиторією, засвідчуючи, що наукова проза зайняла центральне місце в сучасній культурі. Отже, на-

уковий дискурс не менше набув особливої важливості в сучасній культурі, а й реалізується більшою мірою через науковий нарратив публічно, за допомогою численних каналів мас-медіа, а ефективність таких комунікацій залежить від коректного підбору нарративних елементів [7, с. 81], причому систематизації та аналізу компонентів наукового нарративу [3, с. 9] та визначенню їхньої ієрархії [1, с. 544] приділяється особлива увага.

Зарубіжні студії визначають також сучасні тенденції в міждисциплінарних нарративних дослідженнях, наголошуючи на необхідності переглядати існуючі нарративні моделі, застосовувати методи наратології в трансдисциплінарних контекстах, комбінувати теорію нарративу з герменевтикою, лінгвістикою, когнітивною теорією тощо [8, с. 9], ідентифікувати точки зближення нарративної теорії та дискурсивної психології [9, с. 326].

Українські дослідники феномена нарративу приділяють велику увагу теоретичним основам його виникнення, якісним характеристикам і типології наукового нарративу.

Зокрема, дослідниками розглядаються причини нарративного повороту в лінгвістиці як невід'ємної частини наукового дискурсу, його сутність; встановлено факт виходу наукового нарративу на якісно інший рівень, розширення сфери його застосування [10]; констатується тенденція до подальшої нарративізації наукового дискурсу, результатом чого стає інтертекстуальність як спосіб емоційного впливу на читача [11]; розглянуто типи структурних нарративів і сфери їх використання [12]; виокремлено характерні ознаки наукового нарративу як такі, що відрізняють його від ненарративу [13]; описано лінгвістичні засоби як інструменти досягнення цілей наукового нарративу [13, с. 142], ознаки тотального нарративу в мові науки, його лінгвістичні вияви у вигляді метафоризації та персоналізації викладу; систематизовано інструментарій, за допомогою якого створюється тотальний нарратив [15].

Мета статті – зацентрувати увагу на необхідності впровадження у вищих дисциплінах, що навчають молодих учених технікам наукового нарративу в галузі фундаментальних наук.

Виклад основного матеріалу. Однією з причин виникнення зазначених проблем є той факт, що науковий нарратив є відносно новим напрямом дослідження наукових комунікацій в Україні. Західна ж наукова культура вже кілька десятиліть традиційно апелює до використання технік наукового нарративу як до ефективного способу наукової комунікації. Тому існує нагальна потреба адаптації української культури наукових комунікацій до потреб, які диктує глобальний характер науки.

За кордоном широко дискутується ідея про застосування нарративів у навчанні студентів. Отже, вважаємо, що ідентичні методи та нарративні техніки можуть і мають успішно застосовуватися українськими вченими у взаємодії із суспільством з огляду на появу величезної кількості чинників, які з дедалі більшою швидкістю трансформують і видозмінюють концепції, що лежать в основі філософії науки та її взаємин із суспільством, що в підсумку призводить до трансформації ролі науки в суспільстві. Це, у свою чергу, веде до перегляду місця вченого в суспільстві, дає імпульс до переосмислення основ професійної етики вченого та його відповідальності перед суспільством за результати його наукової діяльності, а також наполегливо вимагає змін щодо необхідності поглиблення наукових комунікацій із громадськістю, що супроводжується істотним оновленням якісних характеристик зазначених комунікацій. У такому контексті навчання науковому нарративу та його практика стають невід'ємною частиною всебічної освіти.

Зазначені трансформації зумовлені тектонічними процесами, що відбуваються у сфері взаємодії вченого та суспільства на всіх рівнях, а також збільшеними ризиками, які становлять розробки в галузі фундаментальних наук, прикладні можливості яких можуть нести небезпеку для людства в тому разі, якщо вони будуть пов'язані з такими зонами імплементації, як новітні види озброєнь і засоби масового ураження, для яких характерні непродумані або непередбачувані наслідки їх застосування, технології, котрі крім очевидної користі для суспільства, можуть вести до неочевидних наслідків, наприклад, у сфері визначення енвайронментальних ризиків, а також у галузі досліджень штучного інтелекту. Підтвердженням ургентності викладених питань є велика кількість публікацій у західній літературі, присвячених саме застосуванню наукового нарративу в контексті необхідності комунікацій учених із громадськістю у сфері екології, біології та інших [2]. У таких умовах науковий нарратив виконує низку функцій, які він може та повинен виконувати, будучи інструментом із величезним потенціалом.

Більшість дослідників вважають, що науковий нарратив виконує педагогічну функцію [3, с. 22]. Дійсно, у зв'язку з необхідністю трансформації у галузі освіти внаслідок прискорення відтворення інформації, якісної зміни ролі та функції викладача, розбещеності студента надмірністю візуалізації, гейміфікації та віртуалізації в процесі отримання знання учений-викладач також має володіти навичками створення наукових нарративів, щоб успішно вбудуватися в стрімко змінюване освітнє середовище й отримати високі результати викладацької праці.

Вважаємо за необхідне виділити ті функції наукового нарративу, що мають досить високу суспільну значимість і є, на наш погляд, критично важливими компонентами освіти майбутніх учених.

– *функція деполітизації науки*

Відомо, що останнім часом експертне наукове середовище піддається тиску з боку осіб або організацій, що послугуються популістською ідеологією або керуються корпоративними інтересами. Особливо гостро це протиріччя виявляється в нагальних питаннях, безумовно, важливих для життєдіяльності суспільства: зміни клімату, екологія, безпека вакцинації, передбачення катастроф природного характеру, ймовірність катастроф техногенного характеру. За таких умов прямий діалог вченого як носія первинного, неспотвореного знання з громадськістю стає критичним, а ефективність такого діалогу безпосередньо пов'язана з тим, наскільки вчений підготовлений до такого роду комунікації, якими засобами він володіє, щоб бути переконливим і зрозумілим. Одним із таких засобів, що забезпечує повноту й ефективність комунікації, стає науковий нарратив.

– *просвітницька функція наукового нарративу (функція лікбезу)*

Економічні та політичні потрясіння останніх десятиліть негативно позначилися на загальному рівні грамотності населення країни. Не зможе стати успішною країна, у якій громадяни не беруть участі у вирішенні гострих суспільних питань через невисокий рівень освіченості, хоча саме практика громадського контролю в розвинених країнах відображає переваги демократичного устрою. У такій ситуації як людським обов'язком, так і громадянським обов'язком вченого стає завдання просвітництва масової аудиторії, особливо з питань, критично важливих для існування суспільства (ядерна енергетика, сучасні медичні технології, маніпулятивні практики тощо). За таких умов ово-

лодіння техніками наукового нарративу, цінність технології якої полягає в точній передачі наукового змісту, в когерентності ідей, стає вкрай необхідним і доцільним.

Треба зазначити необхідність розвивати, вивчати й освоювати науковий англійський нарратив й у зв'язку із завданням подальшого всебічного розвитку україномовного наукового дискурсу: навчившись створювати наукові нарративи англійською мовою, молоді вчені зможуть застосовувати отримані навички та вміння щодо структури та лінгвістичних особливостей наукового нарративу у своїй галузі знання під час комунікацій з українською громадськістю, що дасть додатковий імпульс до розвитку також і українського наукового дискурсу. Це стає особливо актуальним у зв'язку з тим, що в країні існує певна тенденція до англізації всіх процесів і подій, які відбуваються в українській науковій сфері. Зазначена тенденція є наслідком широко заохочувальної практики викладу результатів наукових досліджень у зарубіжних авторитетних виданнях, яким віддається пріоритет перед журналами українськими. Оскільки згадані видання інтернаціональні, цілком логічно, що мовою спілкування вчених за допомогою цих журналів є англійська як загальноприйнята мова міжнародного спілкування в науці. Зазначена тенденція, зважаючи на певні переваги, сприяє істотному об'єднанню української науки, але водночас є перепорою для її всебічного розвитку, зокрема розвитку українського наукового дискурсу.

Висновки. Важливість набуття молодими вченими комунікативних навичок із метою побудови ефективного наукового нарративу є нагальною. Суттєвий науковий доробок англійського нарративного дискурсу, розроблений інструментарій є підґрунтям для подальших студій україномовного нарративного дискурсу. Треба наголосити, що йдеться не про стовідсоткове копіювання розроблених наукових практик, а про їх імплементацію з урахуванням українського наукового досвіду, оскільки українська наука, незважаючи на численні труднощі, продовжує розвиватися й завдання лінгвістичної науки не в останню чергу полягає в тому, щоб сприяти поширенню наукового знання не лише глобально, а й локально, у чому вбачаємо перспективу подальших досліджень.

Література:

1. Stephen P. Norris, Sandra M. Guilbert, Martha L. Smith, Shahram Hakimelahi, Linda M. Phillips. A theoretical framework for narrative explanation in science Faculty of Education. University of Alberta, Edmonton, Alberta T6G 2G5, Canada Vol. 89. Issue 4. P. 525–706. July 2005. DOI: 10.1002/sce.20063
2. Mithra Moezzia Kathryn, B. Jandab Sea Rotmann. Using stories, narratives, and storytelling in energy and climate change research. Energy Research & Social Science. Vol. 31. September 2017. P. 1–10. DOI: 10.1016/j.erss.2017.06.034
3. Avraamidou L., & Osborne J. The Role of Narrative in Communicating Science. International Journal of Science Education. 2009. № 31 (12). P. 1683–1707. DOI: 10.1080/09500690802380695
4. Graesser A., Olde B., & Klettke B. How does the mind construct and represent stories / In M.C. Green, J.J. Strange, & T.C. Brock (Eds.). Narrative impact: Social and cognitive foundations. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum, 2002.

5. Millar R. & Osborn I. 1998. Beyond 2000: Science education for the future. Retrieved June 2th 2013. URL: <http://www.nuffieldfoundation.org/sites/default/files/-Beyond%202000.pdf>
6. Dettori G. & Giannetti T. A Concise Introduction to Narrative Learning Environments. HAL Id: hal-00190494. URL: <https://telearn.archives-ouvertes.fr/hal-00190494> (Submitted on 23 Nov. 2007).
7. Narrative and Professional Communication Edited by Jane Perkins, A.T. Kearney, Inc., and Nancy Blyler, Iowa State University, 1999. 224 p.
8. Heinen S. and Roy Sommer. Narratology In the Age of Cross-disciplinary Narrative Research. New York (N.Y.): de Gruyter, 2009. URL: <https://lib.ugent.be/catalog/rug01:001361429>
9. Herman David. Storytelling and the Sciences of Mind: Cognitive Narratology. Discursive Psychology, and Narratives in Face-to-Face Interaction. Narrative. 2007. Vol. 15 № 3. P. 306–334. Project MUSE. DOI:10.1353/nar.2007.0023
10. Шелковнікова З.Б. Наративний поворот в лінгвістиці. XXI століття. 2013. С. 195–200. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/linds_2013_2013_24.
11. Шелковнікова З.Б. Інтертекстуальність англійського наукового нарративу. Лінгвістика XXI століття. 2016. С. 182–188. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/linds_2016_2016_23.
12. Шелковнікова З.Б. Проспекція та ретроспекція у нарративах англійської мови науки. Записки з романо-германської філології. 2017. Вип. 2. С. 124–131.
13. Шелковнікова З.Б. Наратив у мові науки. Мова: класичне – модерне – постмодерне: зб. наук. пр. 2016. Вип. 2. С. 400–407.
14. Ляченко О.М. Атрактори уваги сучасного англо-американського наукового дискурсу. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. 2003. Вип. 11. С. 171–174.
15. Шелковнікова З.Б. Тотальний нарратив у мові науки. Лінгвістика XXI століття. 2015. С. 185–192. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/linds_2015_2015_19.

Рубцова В. В., Салионович Л. Н. Актуальность обучения англоязычному научному нарративу в контексте формирования языковых компетенций у молодых ученых

Аннотация. В статье анализируется роль научного нарратива в научных коммуникациях современного общества. Научный нарратив рассматривается как эффективное средство взаимодействия науки и общества. Выделены общественно значимые функции научного нарратива. Обоснована целесообразность обучения научному нарративу на этапе последипломного обучения.

Ключевые слова: научный нарратив, научная коммуникация, дискурс, общество, образование.

Rubtsova V., Salionovych L. The relevance of English-speaking scientific narrative skills in the context of linguistic competencies formation of young scientists

Summary. The article analyzes the role of scientific narrative in science communication in contemporary society. Scientific narrative is seen as an effective means of interaction between science and society. Socially significant functions of scientific narrative have been specified. Rationale for teaching scientific narrative at postgraduate level has been grounded.

Key words: scientific narrative, science communication, discourse, society, education.